

- quatre vingt (vingts) sujet apparent : H 3. rtait après *ce* : G 1.
 dix : F 7. sujet mot collectif : H 6. — après *demi*, nu
 quinze vingts : F 7. sujet réel : H 3. (*sans*) : F 3.
 réveille matin, *le* : D. sujets, plusieurs *accord* — entre deux adjectifs
 rien *résumant plu-* de : H 4, 5. composés : F 4.
sieurs sujets : H 4. supposé *telle circon-* — dans la forme in-
 rouges gorges, *les* : D. stance : F 5. terrogative : H 2.
 saumon, *des rubans* : Tasse (*le*) : E 1. très pauvre : F 3.
 F 4. temps, *concordance* très peu : F 3.
 sang de bœuf, *des* des : H 10. troupeau de *bœufs*, *le*:
gants : F 4. A.
 se faire fort de : F 1. ne tient, il — à peu; il un de ceux qui (*accord*
 serre freins, *les* : D. ne tient pas à (*sans* du *verbe*) : H 3.
 serruriers *en boutique* : timbres poste, *les* : A. K 1.
 A. toi même : G 2. un peu de (*accord du*
 soi même : G 2. tout = chaque *au sens* verbe) : H 4.
 son, sa, ses, *se rappor-* indéfini avec un verbes composés (*sans*
tant à chacun : G 5. substantif : G 3. trait d'union) : H 1.
 sorte, de toute : G 3. tout à vous : G 3. vert d'eau (*invariable*):
 soufre, *des écharpes* : tout devant un nom de ville : G 3. F 4.
 F 4. toute sorte, toutes sor- vingt, vingts : F 7.
 sousentendre : H 1. tes de : G 3. Virgiles, *des* : C 1.
 sousentendu, un : D. trait d'union (*sans*) : vous même (*singulier*),
 sous officier : D. F 3. vous mêmes : G 2.
 substantif nombre : A. C. — entre les noms com- vu la gravité : F 5.
 substantifs *des deux* posés : D. y compris : F 5.
genres : B. — entre les numéraux :
 sujet, *accord du* — F 3.
avec le verbe : H. F 3.

KEMÉNY FERENCZ.

A GYERMEKPSYCHOLOGUSOK III. GYÜLÉSE JÉNÁBAN.

A szünidei tanfolyamok megkezdése előtt a gyermekpsychologia barátai a múlt évi augusztus hó 2-án és 3-án már harmadizben tartottak gyűlést Jénában * Ennek az utolsó gyűlésnek, eltekintve az érdekes és tanulságos felolvasásoktól, a legnevezetesebb eredménye, hogy a gyermek

* Az I. és II. gyűlés ismertetését l. a «Magy. Pædagogia» 1900 évi októberi számában: 379—490 l. Ugyanott vannak az egyesület alapszabályai is.

megfigyelők egyesülete most már *tényleg megalakult*, még pedig oly módon, a mely mellett a külföldiek, tehát mi magyarok is beléphetünk, illetve benmaradhatunk az egyesületben. Azok, a kik az egyesület gyűlései iránt érdeklődtek, tudják, hogy a tervezők előtt egy *«Allgemeiner Deutscher Verein für Kinderforschung»* megalakítása lebegett. A II. gyűlésen épen mi magyarok hoztuk szóba: a nemzetközi jellegűséget. Akkor olyan nyilatkozatot hallottunk az egyesület oszlopos embereitől, a melyből biztosan arra következtettünk, hogy indítványunk, illetve kérésünk előtt az illetékes körök nem zárkoznak teljesen el. Annál furcsábban érintett bennünket, a midőn az egyesület közlönyében a *«Kinderfehler»*-ben azt olvastuk, hogy ez kivihetetlen.

Szűnidei külföldi utamban Jénát újra utamba ejtettem. E kérdésről *Trüper* nevelő intézet-tulajdonossal és igazgatóval beszélgetve, sikerült a *modus vivendi*-t megtalálnunk. Ő is belátta annak a czélszerűségét, ha az egyesület czime egyszerűen *«Verein für Kinderforschung»* lesz. Így az európai művelt nemzetek fiai vállvetett munkával, egymással azonos vagy hasonló szempontok szerint dolgozhatnak a közös cél érdekében a nélkül, hogy *nemzeti nevelésök* céljait szemük elől tévesztenék. A különböző nemzetbeli gyermekek *közös* tulajdonságai megmutatják majd: milyen a gyermek általában, a különbségek pedig rávezetnek a *nemzeti* sajátosságokra. Mind a kettő olyan, a minek nagy szerepe lesz a *jövő pædagogiájában*.

A III. gyűlés abban az értelemben határozott, a melyben én *Trüperrel* előzetesen megegyezésre jutottam. Nem azért említem ezt fel, hogy vele kérkedjem. Hiszen nagyon könnyen lehet, hogy az én indokaimnál sokkal fontosabbak merültek fel, a melyek a közgyűlést arra bírják, hogy az egyesületnek ezt a címet adja. Mivel azonban akadhatnak olyanok, a kik a kákán is csomót keresnek, szükségesnek látszott ezt az eljárást kijelentem, hogy cselekedetemért mást ne érhesen a vád.

Miután a jénai gyűlés a külföldiekre nézve ily kedvezőleg határozott, azzal a kéréssel fordulok a *gyermekpsychológiának*: a németnyelvet is értő *magyarországi* barátaihoz: addig is, míg itthon ilyen irányú egyesület megalakítása létrejöhet, csatlakozzanak minél számosabban a jénaiakhoz * s megfigyeléseik eredményét legalább a főbb vonásokban a ma már többé-kevésbé nemzetközi egyesület lapjával is közöljék.

A gyűlés lefolyásáról a *«Kinderfehler»* nyomán és szerkesztője beleegyezésével a következőket írhatom.

* Tagságra való jelentkezéseket elfogad *Trüper* János igazgató. *Sophienhöhe* bei Jena i. Thüringen. Tagdíj évi 4 márka, melyért az egyesület lapját a *«Kinderfehler»*-t is kapják. A hosszabb cikkek *Trüper*hez, a könyvismertetések, apróbb közlemények *Ufer Chr.* igazgatóhoz *Attenburg* (S. A.) küldendők.

A gyűlésen a különböző nemzetbeli tanférfiak, orvosok, lelkészek mintegy 100-an vettek részt.

Trüper megnyitójában ismertette az egyesület célját, mely nem egyéb, mint a gyermekek testi és lelki sajátságainak kiismerése. Majd áttért annak a kérdésnek a fejtegetésére: *van-e létjogosultsága a külön gyermekpsychológiának?* E kérdésre vonatkozólag, a mint tőle másként várni nem is lehet, a *külön* gyermekpsychologia mellett érvelt. Azt állítja: a mint különbözik a gyermek és a felnőtt egymástól testére nézve, ép úgy különbözik lelkére nézve is. Akár a felnőttön találjuk a gyermek lelki sajátságát, akár a gyermekben a felnőttét, mind akettő abnormalis állapot. Tisztán-pusztán ezt tekintve is, ép oly jogos a felnőttek psychológiája mellett a gyermekek psychológiája, mint az egészséges lélek tanulmányozása mellett a beteg léleké. A lelket a maga valóságában csak akkor ismerhetjük meg, ha nemcsak bizonyos korban, hanem a bölcsőtől kezdve a koporsóig tartó fejlődése minden pontján megfigyeljük. Így állapíthatjuk meg nemcsak a fejlődés fokozatait, hanem azokat a *feltételeket* is, a melyek között a különböző változások létrejönnek. Ezért van a leíró psychologia *mellett* létjogosultsága a geneticus psychológiának is.

Ha csupán a *tudomány* érdekét tekintjük, akkor a gyermekpsychologia a psychologiai vizsgáladásnak csak egy *módszere*. Azonban a gyermekpsychológiának nemcsak elméleti, hanem *gyakorlati* jelentősége is van. Az orvost, a lelkészt, a büntető bíró s végezetre és mindenek előtt a pædagogust érdekli: hogyan és milyen körülmények között fejlődött az egyéni lélek azzá, a mi. A gyermekpsychologia világánál szükségképeni következménynek tünik fel igen sok olyan dolog, a mi másként talán örökös rejtély maradt volna előttünk. A családi és az iskolai nevelés és tanítás biztos alapját csak úgy rakhatjuk le, természetes útjait és módjait csak úgy állapíthatjuk meg, ha nemcsak a *czélt* — a hova törekszünk — hanem a *kiindulási pontot*, a lelki fejlődés *feltételeit* is ismerjük. Ezek nélkül jóformán a sötétben tapogatunk s az ember-nevelés munkájában több-kevesebb szerencsével experimentálunk.

A gyermekpsychológiának szocial-politikai jelentősége is van. Ha majd *államférfiaink* ezt a fontosságot felismerik, ha majd az iskolai szervezetek, tantervek és oktatásügyi törvények s a büntető kodexek készítésénél figyelemmel lesznek az itt nyert igazságokra, akkor a nevelő-intézetekre majd nagyobb súlyt fektetnek, mint a börtönökre. A társadalom normális elemeinek élet- és vagyonbiztonságát nem a börtönnel való ijesztgetéssel, hanem a célra vezető *egyéni* neveléssel igyekeznek megvédelmezni.

Dr. Hoffa würzburgi tanárt betegsége meggátolta abban, hogy a gyűlésen megjelenjék. De elküldötte első assistensét dr. Pfeiffert, hogy

helyette olvassa fel «a bénulásban szenvedő gyermekek gyógy-pædagogiai kezeléséről» című dolgozatát.* Dr. Hoffa előbb az idegeknek s az idegsomóknak a mozgásban való szerepét ismertette. Majd áttért a gyermekkorban előforduló bénulásokra. Értekezésének súlypontja az úgynevezett *Little-féle betegségre* s ennek a gyógyítására vonatkozott. Ennél a betegségnél a bénulás oka a központi idegrendszerben van. Magának a betegségnek különböző fokozatai vannak. Van rá eset, hogy a gyermek csupán alsó végtagjait nem mozgathatja. Ekkor kancsalít, de értelme teljesen normalis. Máskor a bénulás a felső végtagokra is kiterjed. Itt már nemcsak kancsalítás, de beszédhibák, sőt epileptikus rohamok is vannak. Vannak olyan betegek, a kiknek rezegnek a végtagjai, de mégis az a legsúlyosabb eset, a midőn az agy egyik féltekéje béna.

Kimutatta aztán azt is, hogyan gyógyítja az orvos ezt a betegséget, megjelölte az irányokat, a mit a *tanítónak* követni kell, ha az orvos törekvését támogatni akarja. Olyan természetű ugyanis ez a betegség, hogy a tanító okszerű közreműködése nélkül az orvos csak ritkán és csak nagy nehézségek leküzdése árán érhet el eredményt. Dr. Hoffa utasítását a tanítók részére rövidesen következőkben lehetne összefoglalni: ha az ilyen gyermeknek akár kézreszketése, akár bármi nyelvbeli fogyatkozása, dadogása, selypítése van, sőt még ha süket-néma is, akkor az első a gyermek tudásának *analyzálása*, ezt követi a különböző mozgásoknak a *tudat-ban való elkülönítése* s végül az elkülönített lelki képek *összefoglalása*.

Dr. Hoffa értekezésének beható megvitatása után *Piper*, a daldorfi hülyeintézet felügyelője a psychopaticus gyermekek két csoportját ismertette. Az első csoportban beszélt olyan gyermekekről, a kik öröklött gyenge-elméjúségüknél fogva bizonyos erkölcsi fogyatkozásban szenvednek. A kik cselekedeteik morális értékének felfogására képtelenek. Elkövetik a rosszat, mert a jó és a rossz között különbséget nem tudnak tenni. Azt kívánja, hogy az ilyen gyermeket soha se bízzák meg semmivel, a miben önállóan cselekedhessék. Folytonosan tartsák szemmel, mert különben nagyon sok kárt okozhat. Abból a czélből, hogy az öröklésen alapuló gyenge-elméjúségből származó erkölcsi romlottság el ne szaporodjon, kettőt óhajt: a.) az ismétlő iskolákban figyelmeztessék az ifjúságot a kicsapongó élet, az iszákosság, a korai házasság káros következményeire. Fel kell már a serdülő fiatalság előtt tártani: mekkora befolyása van a jövő nemzedék testi-lelki boldogságára az öröklésnek. b.) A szülőket oktatni kell — még pedig minél kevésbbé műveltek annál jobban — az ifjúság egészséges nevelésének alapvonalaira. A második csoportban

* Azóta már megjelent Langensalzában Berger és fainál. Ára az egy ives füzetnek 40 pfennig.

olyan hülyékről tett említést, a kik egy és más tantárgyban vagy ügyességben a legkiválóbb képességű tanulókkal versenyeznek. A többek között felemlítette azt is, hogy a hülyék *budapesti* intézetében volt egy idősebb növendék, a ki nemcsak a hazai, de a világtörténelmi események keltét is minden nehézség nélkül megmondotta. A léleknek ezt az egyoldalú fejlődését is az öröklésnek tulajdonította.

Piper előadásának megvitatása közben dr. *Binswanger* jénai egyet. tanár és udvari tanácsos figyelmeztet arra, hogy ne írjunk mindent az öröklés rovására, mert hiszen még korántsem ismerjük az öröklés általános érvényű, határozott törvényeit. *Trüper* azt tartja, hogy az öröklés mellett nagy befolyása van a környezet foglalkozásának is a gyermekekre. Ha a gyermek folyton folyvást ugyanazt a foglalkozást látja s maga is a felnőttet utánozván ezzel foglalkozik, akkor könnyen lehetséges, hogy az agynak egyes csomópontjai a környező csomópontok rovására túlságosan is kifejlődnek.

Augusztus 3-án dr. *Binswanger* egyetemi tanár tartotta meg már a múlt gyűlésre bejelentett, de akkor akadályoztatása miatt elmaradt előadását: *A gyermekkorban előforduló histeriáról*. Magának a histeriának sok válfaja van. Némelyeknél a bőr a test egész felületén vagy csak egyes részeken teljesen érzéketlen, vagy pedig túlságosan is érzékeny. Másoknál az *érzet* normális, de nem jár az inger intenzitásának megfelelő érzélemmel. Némelyeknél a gyenge intenzitással bíró ingerek is erős érzelmeket keltenek pl. alig üti meg a gyermek egyes testrészét, máris görcsös sírásban tör ki. Másoknál az erős intenzitású inger sem szül semmiféle érzelmet. Megverik a gyermeket, a verést érzi, de fájdalmat nem okoz neki és nem sír. Jellemző a histeriás gyermekeknél az is, hogy érzelmi hangulatuk gyorsan változik, olyanok, mint az áprilisi idő. Könnyen méregbe jönnek, megharagusznak, megijednek, szeszélyesek s mindez jóformán csak kicsinyes okok miatt történik. Néha olyan érzékenyek, hogy az emlékezeti kép felujulása felkelti az eredeti érzettel járó kedélyállapotot és cselekedetet. Ha pl. valamely gyermek bizonyos ételtől megundorodott és hányt, akkor akárhányszor már az illető étel nevének a hallatára hányási inger jelentkezik nála. Vannak aztán olyan súlyos esetek, a midőn a hysteria következtében a gyermek öntudatában és képzeleti egymással való összefüggésében állanak be zavarok. Az értelmére nézve normális gyermek a roham alkalmával valóságos hülyének látszik. Ide tartozik az is, a midőn egyik gyermek a másiktól vagy a környező felnőttektől az iskolában elkapja a choreastikus betegségeket, a vitus tánczot, az epilepsiát stb.

A baj felismerése és gyógyítása az orvos dolga. Az iskolának és a szülői háznak az a kötelessége, hogy az *ézelmeket* szabályozza. Ha az erős érzelmek fellépnek, a gyermek figyelmét tereljük más irányba.

Dr. *Binswanger* felolvasásával kapcsolatban igen érdekes kis eszmecsere keletkezett, mely jellemző arra nézve, hogy *Herbart* *psychológiájáról* miként vélekednek a herbartisták egyik főfészkeben Jénában. *Rein* védelmébe vette *Herbart* *psychológiáját* s azt állította, hogy az érzelmekről való részét ma sem tudjuk nélkülözni és mással pótolni. *Binswanger* kijelentette, hogy teljes tisztelettel viseltetik *Herbart* iránt, de *psychológiájának* az érzelmekről való része ma már nem kielégítő. *Trüper* is azt hangsúlyozta, hogy *Herbart* *psychológiája* ma már pótlásokra szorul. Egyben figyelmeztetett az *érzelmi élet* elpuhultságának káros következményeire. A nevelés szempontjából *károsnak tartja a gyermekek nem szerinti elkülönítését.*

Biberné Böhm asszony, a berlini «Verein für Jugendschutz» elnöke «a fiatalok elzüllesztés okairól» olvasott fel érdekes és meggyőző eszmecsere méltó dolgokat. Helyi- és társadalmi viszonyokat, életkörülményeket és cselekedeteket is érintett, a miket a mai felfogás szerint a nők és férfiakból álló vegyes gyűlésben csakis a jövő nemzedék sorsát és boldogságát szeme előtt tartó nőtől nem vesz rossz néven a társaság.

Az erkölcsi romlottság okai között megemlékezett a túlzásfolt lakásokról; a ruházat, különösen a nők béli ruháinak fogyatékoságáról. A tápláléknál a legjobban kiterjeszkedett az alkoholizmusra. A nyugalom hiányával egybekapcsolta az élvezetek hajhászását. A hiányos nevelésnél a «vizit»-ek, a hűtlen házastársak, a rossz erkölcsű cselédek, cseléd-tartó gazdák és ezek «ifjúr» gyermekeire, a rossz társaságra és barátokra, a pinczérnőkre, a harmad és negyedrangú színházak, mulatók stb. kétes erkölcsű énekesnőire, az erkölcsöt rontó olvasmányokra és képes levelező lapokra.

Ajánlja, hogy az ifjúságot ismertessék meg az öröklés mibenlétével. Világosítsák fel arról: milyen pusztító hatása van az iszákosságnak és az erkölcstelen étellel szerzett fertőző betegségeknek a jövő nemzedék testi-lelki boldogságára.

Biberné felolvasása után dr. *Leubuscher* tanár és *meiningeni* kormány- és egészségügyi tanácsos előadása következett. Az *iskola-orvosi intézményről*. Ismertette a szász-meiningeni iskola-orvosi intézményt s ennek az első év lefolyása alatti eredményeit.

Szász-Meiningenben az első évben 33 iskolaorvost neveztek ki. Egyre-egyre átlag 1200—1500 gyermek esik. Maguk az orvosok lehetőleg iskola-körük központjában laknak és épen úgy mint a többi orvosok, gyógyítással is foglalkoznak. A szülőknek teljes szabadságukban áll beteg gyermekeiket bármelyik orvos gyógyítására bízni. Az iskola-orvosnak a kerületébe tartozó iskolákat évenként legalább kétszer meg kell látogatni. Az első látogatás alkalmával alaposan megvizsgálják az iskolába belépő gyermekek egészségi állapotát. Hogy a vizsgálat annál alaposabb

lehesen, előzőleg a gyermek korábbi egészségi állapotára, betegségeire vonatkozó kérdő-ívet töltenek ki a szülőkkal. A betegnek vagy abnormalisnak talált gyermek gyógyítására tanácsokat, utasításokat adnak. Ezeket s minden gyermekre vonatkozó észrevételüket bevezetik az «Egészségügyi kimutatás»-ba. A második látogatásnál különösen figyelembe vétetnek az iskola és felszerelése közegészségügyi hiányai. E mellett megvizsgálják az iskolából *kilépő* gyermekeket: alkalmas-e testi szervezetük arra a pályára, a melyre menni akarnak. Vizsgálatuk eredményéről a kormánynak évenként jelentést tesznek.

Mivel ez az intézmény csak a múlt évben lépett életbe, azért az első alkalommal kivételesen *minden* népiskolai tanulót (körülbelül 40,000) megvizsgáltak. Arra nézve, hogy a tanítók egészségügyi ismerete bővüljön, a hildburghauseni tanítóképzőben a tél folyamán egészségügyi kurzusokat tartottak.

Az első vizsgálatnak eredményei a következők:

A *látási* zavarok a városokban (13—18 %) sokkal gyakoribbak, mint a falvakban (2.4—10 %).

A *nehéz hallás* különösen Saalfeld környékén található s igen sok esetben az e vidéken nagyon elterjedt *görvélykórral* van összefüggésben.

A *tüdő tuberkulosis* ritka, de annál gyakoribb a *görvély*, a minnek következtében az élet későbbi koraiban a tuberkulosis is kifejlődik.

Az *orr- és gége*-bajok épen a *görvély-kór* következtében számosak. *Szív*bajos sok van a Werra völgyében.

Némely vidéken minden különösebb ok nélkül igen sok (33 %) a *golyva*.

A gyermekek *foga* átlag nagyon rossz. Rómhildában pl. 300 gyermek közül csupán háromnak volt teljesen ép fogazata.

Ezeket kívül nagy gondot fordítottak az orvosok a gerincez elferdülések és a bőrbajok vizsgálatára, valamint arra is: nem maradtak-e el a gyermekek túlságosan értelmi tekintetben hasonló korú társaiktól?

Az iskola-orvosi intézménnyel arra akarnak hatni, hogy *a)* a beteg és abnormalis tanulók kellő gondozásban részesíttessenek és *b)* az iskolai épületek és felszerelésök fokról-fokra javuljanak.

Ennek az intézménynek a gyakorlati hasznáról csak hosszabb idő múlva lehet beszélni. Azonban egy és más dologban már is javulás mutatkozik. Ilyenek pl. Hildburghausenben az első vizsgálat alkalmával 161 gyermeknél voltak egészségi zavarok; a második látogatásra ebből már 104 kigyógyult. — Sonnebergben a *görbe-gerincezű* s általában a rossz testtartású gyermekek számára külön testgyakorlási órákat tartottak. — Sok helyen a *gyenge tehetségűek* számára külön iskolákat létesítettek. A *görvélyes gyermekeket* fürdőre küldötték, az iskolai fürdők felállítására nagy súlyt fektetnek. Hogy az *iskolai portól* megszabadul-

janak, kísérletet tettek az úgynevezett padló-olajjal. Az eredmény általánosan igen jónak mondható.

Dr. Leubuscher előadása megvitatásánál a felszólalók valamennyien elismerték azt, hogy Szász-Meiningenben az iskola-orvosi intézménnyel helyes úton járnak. Csupán az keltett élénkebb vitát: meddig terjedjen a gyenge tehetségűek elbírálásánál az orvos és meddig a tanító hatásköre? Az azután megint általános nézet volt: az orvos ne legyen a tanító *felügyelője*, hanem tisztán-pusztán egészségügyi tanácsadója. Egyesek kívánatosnak mondták azt, hogy a tanító-növendékek sajátítsanak el annyi egészségügyi ismeretet, a mennyi képessé teszi őket a psycho-pathologikus állapot felismerésére és az orvossal való vállvetett munkára.

Végül megjegyzem azt is, hogy az egyesület elnökségébe (alapszab. III.) a következő 5 tagot választották meg: dr. *Binswanger* egyetemi tanár (Jéna); dr. *Rein* egyetemi tanár (Jéna); dr. *Ebbinghaus* (Boroszló), dr. *Zichen* egyetemi tanár (Utrecht), *Trüper J.* intézet-tulajdonos (Sophienhöhe). Az egyesület jegyzője: Dr. med. *Strohmayer* idegklinikai orvos (Jéna); pénztárosa: W. *Stuckenberg* a Trüper-féle intézet tanítója (Sophienhöhe).

Midőn ismertetésemet befejezem, csak annak az óhajtasomnak adok kifejezést: vajha nekünk is sikerülne minél előbb az, hogy ne egyéneenként hanem testületileg (alapszab. VIII.) lennénk tagjaink a «Verein für Kinderforschung»-nak!

PETHES JÁNOS.

IRODALOM.

Az akarat nevelése. Irta *Geőcze Sarolta*. (Népnev. Könyvtára, 12. füzet.) Budapest, 1901. Lampel.

A *Népnevelők Könyvtára* ismét egy értékes füzetet szaporodott. Az akarat nevelése a címe és tárgya; Geőcze Sarolta, az ismert nevű pädagogiai és szocialis író tollából való, ki nagy tudással, nagy tapasztalattal s még nagyobb buzgalommal, tárgyszeretettel írta meg e művét, melynek végső lapján azt óhajta: Bár anachronizmussá válnék ez az egész könyv!

Valóban, ez a könyv oly sötét képet fest, annyi sebet takar fel, annyi félszegséget, fogyatkozást, mulasztást, bajt és betegséget tár elénk, hogy kétségbeeséstől kellene tartanunk, ha nem ismernők a baj okát, ha nem volna orvosságunk, ha nem volna reményünk egy jobb jövő virradatában, ha nem ismernők fajunk életerejét, ha nem látnók, hogy «a